

PREZYDENT W PAŃSTWACH WSPÓŁCZESNYCH

Wstęp

Pierwsza próba komparatystycznego opracowania poświęconego instytucji prezydenta w wybranych państwach, którego miałem przyjemność być redaktorem naukowym, ukazała się prawie 10 lat temu w 2000 r. Spotkała się z przychylnym przyjęciem badaczy, doktorantów, studentów, polityków, przedstawicieli mediów i osób z innych środowisk zainteresowanych funkcjonowaniem tej instytucji. Zainteresowanie to wynikało z różnych powodów, ale przede wszystkim było rezultatem przeobrażeń ustrojowych dokonujących się po 1989 r. w Polsce i w innych państwach naszej części Europy. Wówczas znaczna część środowisk i osób zaangażowanych w przemiany, a także znaczna część społeczeństwa stająca się beneficjentem dokonujących się przeobrażeń skłonna była dostrzegać w silnej władzy wykonawczej najlepsze instytucjonalne zabezpieczenie ówczesnych i przyszłych reform, których przeprowadzenie, szczególnie w odniesieniu do gospodarki w związku z perspektywą wejścia do Unii Europejskiej, było koniecznością. Urząd prezydenta utożsamiano ze sprawną władzą wykonawczą wyposażoną w rozległe realne kompetencje, zakładając, że będzie on skuteczniejszy w działaniach reformatorskich niż podzielony partyjnie najwyższy organ przedstawicielski - parlament. Podkreślałem wówczas, iż reakcją na dotychczasową monopartyjność były we wszystkich państwach Europy Środkowej i Wschodniej żywiołowe niekiedy procesy powstawania nowych ugrupowań politycznych. Powodowało to daleko idącą fragmentaryzację sceny politycznej, a jednocześnie nakazywało widzieć

w instytucji prezydenta czynnik spajający i jednoczący nową rzeczywistość ustrojową. Z drugiej jednak strony, tworzący się pluralistyczny system partyjny zakładał realne znaczenie nowych ugrupowań politycznych, wbrew dotychczasowej monopartyjnej rzeczywistości, i musiał uwzględniać aspiracje tych ugrupowań do znaczącego wpływania na proces tworzenia i kształt nowej sytuacji ustrojowej. Dlatego w ramach nowej rzeczywistości powrót do silnej jednoosobowej władzy, nawet sprawowanej przez osoby obdarzone autorytetem publicznym, musiał wzbudzać istotne obawy i wątpliwości. Jest oczywiste, iż ze względu na różnice w tradycji ustrojowej oraz funkcjonowanie systemu władzy przed 1989 r. w poszczególnych państwach naszego regionu Europy obawy te występowały z różnym natężeniem, a dodatkowo różny był stopień pluralizacji systemów partyjnych.

Zamierzeniem wszystkich autorów jest, aby zgromadzone i zaprezentowane w opracowaniu teksty skłaniały do dyskusji naukowych, politycznych i publicystycznych na temat kształtu oraz znaczenia instytucji prezydenta we współczesnych państwach demokratycznych. Pożądana jest także pogłębiona refleksja naukowa nad kierunkami ich ewolucji i przydatności do sprawnego funkcjonowania demokratycznych państw w bliższej oraz dalszej perspektywie. Pragniemy, aby przedstawione analizy służyły badaczom, dziennikarzom, studentom, uczniom oraz wszystkim osobom zainteresowanym problemami funkcjonowania współczesnych instytucji politycznych, aby przekonywały ich o historycznej i funkcjonalnej różnorodności instytucjonalnych przejawów życia politycznego demokratycznych społeczeństw, których najczęściej nie udaje się sprowadzić do prostych wzorców i rozwiązań, mogących je tylko zubażać.

Spis treści

Wstęp (Joachim Osiński)

Prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki (Joachim Osiński)

1. Historia i tradycja urzędu prezydenta
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. Sposób wyboru prezydenta
4. Uprawnienia prezydenta
5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Stanów Zjednoczonych Ameryki

Literatura zalecana

Prezydent Federalny Republiki Austrii (Andżelika Mirska)

1. Historia i tradycja urzędu prezydenta
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. Sposób wyboru prezydenta federalnego
4. Kompetencje prezydenta
  - 4.1. Kompetencje w stosunkach zewnętrznych
  - 4.2. Relacje z egzekutywą
  - 4.3. Uprawnienia w relacjach z władzą ustawodawczą
  - 4.4. Uprawnienia w stosunkach z władzą sądowniczą
5. Odpowiedzialność i zastępstwo prezydenta
  - 5.1 Odpowiedzialność polityczna
  - 5.2 Odpowiedzialność prawna
  - 5.3 Zastępstwo prezydenta

Prezydenci federalni Republiki Austrii

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Czeskiej (Jacek Zieliński)

1. Historia instytucji prezydenta
2. Pozycja konstytucyjnoustrojowa prezydenta
3. Wybory prezydenta
4. Kompetencje prezydenta
  - 4.1. Relacje z suwerenem
  - 4.2. Relacje z parlamentem
  - 4.3. Uprawnienia wobec rządu
  - 4.4. Uprawnienia wobec sądownictwa
  - 4.5. Uprawnienia w stosunkach międzynarodowych i w sprawach bezpieczeństwa państwa
5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Czechosłowacji i Republiki Czeskiej

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Estońskiej (Jacek Zieliński)

1. Historia i tradycja urzędu prezydenta
2. Pozycja prawnoustrojowa i rzeczywista prezydenta
3. Sposób wyboru prezydenta
4. Uprawnienia prezydenta
  - 4.1. Kompetencje w stosunkach z parlamentem
  - 4.2. Kompetencje w stosunkach z rządem
  - 4.3. Kompetencje wobec wymiaru sprawiedliwości
  - 4.4. Kompetencje w stosunkach międzynarodowych i w sprawach bezpieczeństwa państwa
5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Estońskiej

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Finlandii (Joachim Osiński)

1. Historia i tradycja instytucji prezydenta
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. Sposób wyboru prezydenta
4. Uprawnienia prezydenta
  - 4.1. Prezydent w relacjach z Radą Państwa
  - 4.2. Prezydent w relacjach w parlamencie
  - 4.3. Prezydent w relacjach z organami wymiaru sprawiedliwości
5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Finlandii

Literatura zalecana

Prezydent V Republiki Francuskiej (Izolda Bokszczanin)

1. Geneza prezydentury w V Republice
  - 1.1. Urząd prezydenta we francuskiej tradycji ustrojowej
  - 1.2. Koncepcja ustrojowa generała Charles'a de Gaulle'a
2. Sposób wyboru prezydenta
  - 2.1. Zasady wyboru prezydenta w pierwotnej wersji Konstytucji z 1958 r.
  - 2.2. Sposób wyboru prezydenta po referendum ogólnonarodowym z 1962 r.
3. Pozycja ustrojowa Prezydenta V Republiki
  - 3.1. Pozycja konstytucyjno-prawna
  - 3.2. Prezydent jako szef egzekutywy
  - 3.3. Prezydent w relacjach z parlamentem
  - 3.4. Prezydent w relacjach z władzą sądową
  - 3.5. Uprawnienia prezydenta związane ze stosowaniem art. 16 konstytucji
4. Problem odpowiedzialności prezydenta

Prezydenci V Republiki Francuskiej

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Irlandii (Izolda Bokszczanin)

1. Geneza i tradycja urzędu prezydenta
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. Sposób wyboru prezydenta
4. Kompetencje prezydenta
5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Irlandii

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Islandii (Joachim Osiński)

1. Geneza i ewolucja urzędu prezydenta
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. System wyborów prezydenta
4. Uprawnienia prezydenta
5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Islandii

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Litewskiej (Jacek Zieliński)

1. Geneza i ewolucja urzędu .
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. Tryb wyboru prezydenta
4. Uprawnienia prezydenta Relacje z parlamentem
- 4.1. Relacje z rządem
- 4.2. Relacje z wymiarem sprawiedliwości

4.3. Prezydent a obronność państwa i sprawy międzynarodowe

5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Litewskiej

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Łotewskiej (Jacek Zieliński)

1. Historia i tradycja instytucji prezydenta

2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta

3. Tryb wyboru prezydenta

4. Kompetencje prezydenta

4.1. Kompetencje w relacjach z parlamentem

4.2. Kompetencje w odniesieniu do rządu

4.3. Kompetencje w relacjach z wymiarem sprawiedliwości

4.4. Bezpieczeństwo, obronność i polityka zagraniczna państwa

5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Łotewskiej

Literatura zalecana

Prezydent Federalny Republiki Federalnej Niemiec (Andżelika Mirska)

1. Historia i tradycja urzędu

2. Pozycja prawnoustrojowa i rzeczywista prezydenta

3. Sposób wyboru prezydenta federalnego

4. Kompetencje prezydenta

4.1. Stosunki z władzą ustawodawczą

4.2. Stosunki z rządem i administracją

4.3. Stosunki z władzą sądowniczą

4.4. Funkcje reprezentacyjne prezydenta

5. Odpowiedzialność prezydenta

5.1. Odpowiedzialność prawna

5.2. Problem odpowiedzialności politycznej

Prezydenci federalni Republiki Federalnej Niemiec

Literatura zalecana

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej (Joachim Osiński, Bogusław Pytlik)

1. Historia i tradycja urzędu prezydenta

1.1. Naczelnik Państwa w latach 1918-1921

1.2. Instytucja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w okresie obowiązywania Konstytucji marcowej w latach 1921-1926

1.3. Instytucja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w okresie obowiązywania Konstytucji kwietniowej

w latach 1935-1939

1.4. Instytucja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na emigracji w latach 1939-1990

1.5. Instytucja Prezydenta Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1947-1990

1.6. Instytucja Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej od 1990 r.

2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta

3. Sposób wyboru prezydenta

4. Kompetencje prezydenta

4.1. Kompetencje prezydenta jako głowy państwa

4.2. Kompetencje arbitrażu politycznego i równoważenia władz

4.3. Pozostałe kompetencje prezydenta

5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Polski

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Portugalskiej (Izolda Bokszczanin)

1. Geneza i ewolucja urzędu prezydenta
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. System wyborów na urząd prezydenta
4. Uprawnienia prezydenta
5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Portugalskiej

Literatura zalecana

Prezydent Rumunii (Bogusław Pytlik)

1. Historia i tradycja urzędu prezydenta
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. Sposób wyboru prezydenta .
4. Uprawnienia prezydenta
  - 4.1. Kompetencje wobec parlamentu
  - 4.2. Kompetencje wobec rządu
  - 4.3. Kompetencje wobec władzy sądowniczej
  - 4.4. Inne kompetencje prezydenta
5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Rumunii

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Słowackiej (Bogusław Pytlik)

1. Historia i tradycja urzędu prezydenta
2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta
3. Sposób wyboru prezydenta
4. Uprawnienia prezydenta
  - 4.1. Kompetencje wobec parlamentu

4.2. Kompetencje wobec rządu

4.3. Kompetencje wobec władzy sądowniczej

4.4. Inne kompetencje prezydenta

5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Słowackiej

Literatura zalecana

Prezydent Ukrainy (Bogusław Pytlik)

1. Historia i tradycja urzędu prezydenta

2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta

3. Sposób wyboru prezydenta

4. Uprawnienia prezydenta

4.1. Kompetencje wobec parlamentu

4.2. Kompetencje wobec Gabinetu Ministrów

4.3. Kompetencje wobec władzy sądowniczej

4.4. Inne kompetencje prezydenta

5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Ukrainy

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Węgierskiej (Bogusław Pytlik)

1. Historia i tradycja urzędu prezydenta

2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta

3. Sposób wyboru prezydenta

4. Uprawnienia prezydenta

4.1. Kompetencje wobec parlamentu

4.2. Kompetencje wobec rządu

4.3. Kompetencje wobec władzy sądowniczej

4.4. Inne kompetencje prezydenta

5. Odpowiedzialność prezydenta

Prezydenci Republiki Węgierskiej

Literatura zalecana

Prezydent Republiki Włoskiej (Izolda Bokszczanin)

1. Geneza i tradycja urzędu prezydenta

2. Pozycja konstytucyjno-prawna i rzeczywista prezydenta

3. Sposób wyboru prezydenta

4. Kompetencje prezydenta

4.1. Uprawnienia w relacjach z parlamentem

4.2. Uprawnienia w relacjach z władzą wykonawczą

4.3. Uprawnienia w relacjach z władzą sądowniczą

5. Problem odpowiedzialności prezydenta

Prezydenci Republiki Włoskiej

Literatura zalecana

Zakończenie

Aneks. Pozycja konstytucyjnoprawna prezydenta